Évfordulóink - A helytörténetírás digitális forrásai I.

Rákosmenti Múzeumi Estek

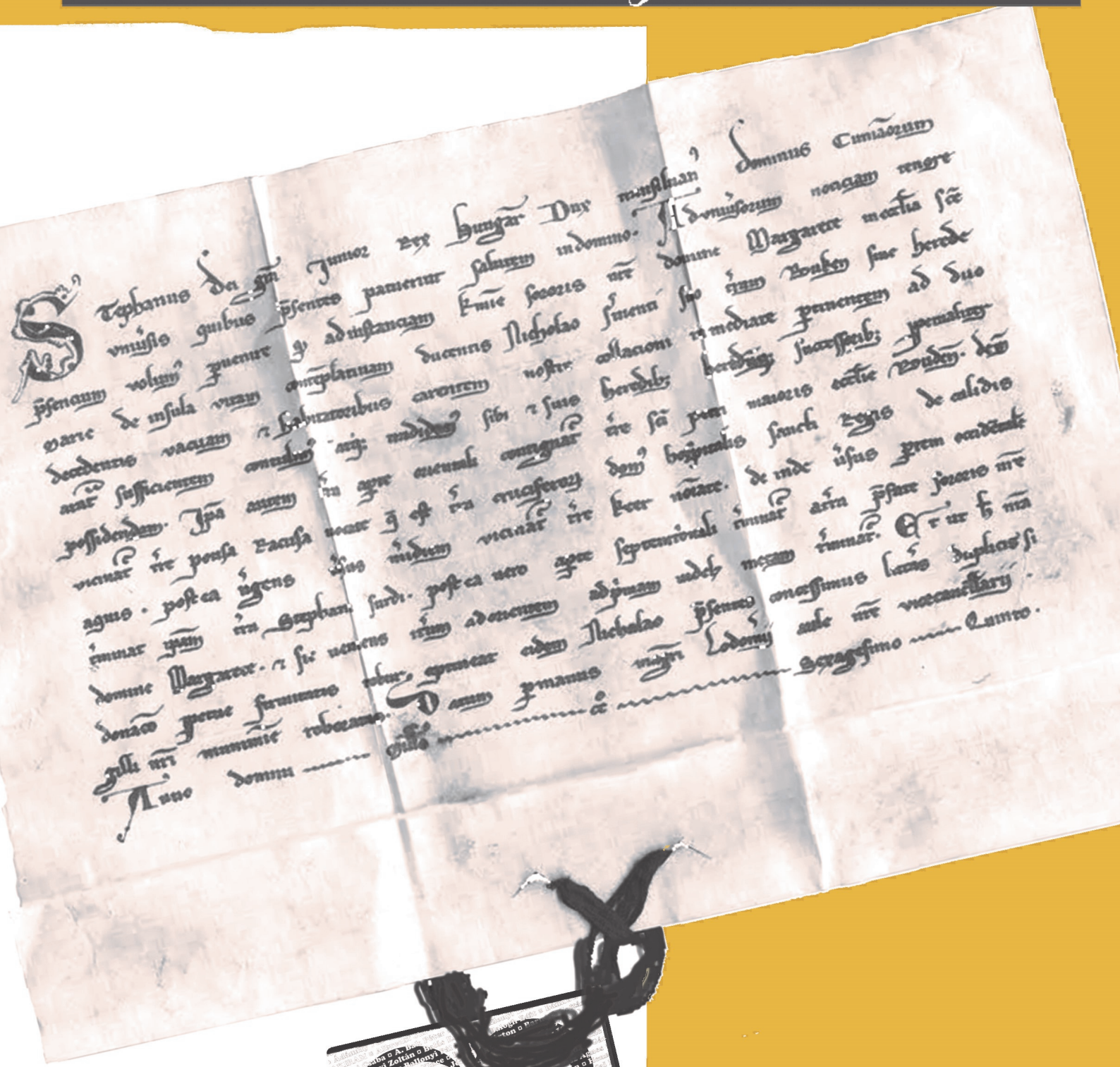

X. évfolyam 3. szám
2015. október

Kiadja a RÁKOSMENTI MÚZEUMBARÁT EGYESÜLET

Ádám Ferenc
Az Erdős Renée Ház 25 éve
Gondolatok a jubileumi kiállítás alkalmából

25 éve, 1990. augusztus 31-én nyitotta meg Rákosmente közönsége előtt dr. Krébesz Károly tanácselnök az Erdős Renée Ház kapuit. Olyan intézmény jött létre, amelyre már régóta vártak a kerületiek. Hiányt pótolt, de lelkiismeretet is nyugtatott azzal, hogy az 1970-ben megalapított, de már 1978-ban megszüntetett rákoskeresztúri Néprajzi Emlékház múzeumi gyűjteményben szereplő anyagának egy részéből és a Dózsa Művelődési Házban működő helytörténeti gyűjtemény dokumentumaiból (igaz, némileg ötletszerű módon) helytörténeti-néprajzi kiállítást építettek. Készült egy, a hajdani lakóra, Erdős Renée írónőre emlékező szobácska is, ahol azonban csak az Iparművészeti Múzeumból kölcsönzött berendezési tárgyakat lehetett kiállítani, mert a villa korabeli berendezési tárgyai a II. világháború alatt eltűntek. A kor színvonalán állt viszont, talán meg is haladta azt az a dioráma-kiállítás, amely az egyetlen rákosmenti természetvédelmi területnek, a Merzse-mocsárnak a növény- és állatvilágát mutatta be. Ezt a Természettudományi Múzeum munkatársai építették. Egy kis teremben láthatták a vendégek Epress Rezső, helyi gyűjtő igen vegyes, dokumentálatlan tárgyi anyagát, amelyet abban az időben szerzett az önkormányzat. Ez múzeumi leltárba is került. (A házat a nyitás után néhány évvel, 1993–1994 folyamán bő másfél évre még be kellett zárni, mert kiderült, hogy a tetőszerkezet faanyagában könnyező házigomba volt, emiatt azt szinte teljesen ki kellett cserélni.)

Rákosmente megismerkedik
HELYTÖRTÉNETÉVEL,
TERMÉSZETI KINCSEIVEL,
NÉPRAJZI ÉRDEKESSÉGEIVEL
és
JELENKORI MŰVÉSZETÉVEL.
Színhelye az újjáépített
ERDŐS RENÉE-HÁZ
(XVII. Báthori u. 31.)
Ünnepélyes megnyitás:
1990. augusztus 31-én, du. 5 órakor
Megnyitja: Dr. Krébesz Károly tanácselnök
Fszt.: természeti környezet, helytörténet, néprajz
Emeletek: a XVII. kerület élő képzőművészete
Nyitva hétfő kivételével naponta 3-tól 6-ig.

A Ház ezeken az állandó kiállításokon túl pedig a – főleg kortárs –, magyar képző- és iparművészet, kiemelten a rákosmenti művészeti élet bemutatkozásának adott helyet. Tipikus 'kettő az egyben' intézmény volt tehát, egybeolvasztva a *muzeális kiállítóhely* és a *művészeti galéria* funkcióit, ahogyan több külvárosi testvérintézménye is működött. Ilyen pl. a Rákospalotai Múzeum vagy a Pesterzsébeti Múzeum. Ám míg ezekben szakalkalmazottak dolgoztak, az Erdős Renée Házat az önkormányzat művelődési irodájáról irányították, csak 2000-ben kapott önálló szakmai vezetést. Bár a működési, szervezeti keretek az idők folyamán többször is változtak, a kezdetekben megfogalmazódott feladatok alapjaikban a mai napig érvényesek.

A célok közül először éppen a helyi és a magyar kortárs művészet bemutatását sikerült, szűkebb határainkon túl is elismerést kiváltva, magas színvonalon megvalósítani. Köszönhető mindez többek között annak is, hogy a kiállításokat szervező személyek (művészek, művészettörténészek, munkatársak) és szervezetek munkáját meghatározták azok a példák, amelyeket már az 1960-as évek elejétől kezdve állítottak eléjük a hasonló szervezőtevékenységet folytató elődeik. A mostani évforduló nagyon jeles az Intézmény életében, fontos a rákosmenti képző- és iparművészet alakulása szempontjából. De mint minden megalakulás, tevékenység ez sem előzmények nélküli. Egy helyi, képzőművészet-történeti folyamat része, amely, ha már mindenképpen korszakolni szándékozunk, sokkal inkább azzal kezdődött, hogy 1962-től Tóth Tibor festőművész, a Művészetbarát Kör keretében, Rákosligeten egynapos, zártkörű tárlatokat kezdett el szervezni azoknak a művészeknek, akiket a hatalom éppen csak megtűrt, vagyis a kultúrpolitikai „három T" (támogatott, tűrt, tiltott) korszakában a középső, a megtűrt alkotóknak. Aztán ezt a kezdeményezést ellehetetlenítették, az 1969-es év végétől megszűntek ezek a bemutatók. A sors iróniája, hogy később nagyjából ugyanezeket a művészeket kezdte meghívni a Dózsa Művelődési Ház nagy kiállításokra az 1970-es évek közepétől. (Ez ma sem kellően ismert és köztudott fejezete a helyi képzőművészettörténetnek, pedig jól dokumentált, mint ahogy azt is láthatjuk a kerületben járva-kelve, hogy ebben az időszakban avatták a legtöbb színvonalas köztéri alkotást.) Az Erdős Renée Ház megalakítását mintegy a korábbi folyamatok betetőzésének is felfoghatjuk. Önálló, csak kiállítások rendezésére szakosodott intézményt kaptak a művészek, nem kellett immár más közművelődési programokhoz alkalmazkodni a kultúrházakban.

Az új galériában, kezdetben főként a *Vigyázó Ferenc Művelődési Társaság* szervezte a kiállításokat, majd a többi, időközben megalakult, már profiltisztán művészeti szervezet, többek között a *Renée Művészeti Társaság*, *a Vox Artis Alapítvány*, a *Laborcz Ferenc Szobrászműhely Alapítvány*, a *MAT XVII Egyesület*, az *Olajág Keresztény Művészeti Társaság*. Ha neveket is említünk, kezdetben elsősorban *Tóth Tibor és köre* szervezte a tárlatokat, később újabb szemléletekkel *B. Laborcz Flóráék, Bakonyvári M Ágnes*, illetőleg a ház mai dolgozói.

Az Erdős Renée Ház kiállításai az elmúlt 25 évben

A mellékelt szövegben csak a kiállítások felsorolása szerepel, mert az újság a terjedelmi keretei nem teszik lehetővé egy komolyabb statisztika közlését. Az Erdős Renée Ház azonban a kutatók rendelkezésére áll egy bővített statisztikával is. Ebben szerepel természetesen az egyes kiállításoknál a művészeti ág megnevezése, a rendező szervezet és személy nevesítése, kollektív tárlatoknál a legtöbb esetben a résztvevők neve, a kiállítás nyitvatartási időszakában a látogatók száma. (Ez kevésbé jellemző adat, mert nincs külön nyilvántartva az, ha valaki csak a helytörténeti kiállításra vagy az esetleges egyéb programokra volt kíváncsi abban az időszakban.)

1990.

augusztus 31. Nyitó, állandó kiállítások: Rákosmente helytörténete, néprajza természettudományi kiállítás
A helyi művészek közös tárlata

1991.

január 19.	Salamon György
március 12.	Gyermekrajz kiállítás
március 23.	Szántó András
április 19.	Tarjáni Simkovits Jenő
május 18.	Kótyuk István – Oláh Szilveszter
június 15.	Jótékony célú kiállítás
július 20.	Sédai Éva – Z. Horváth László – Horváth Éva Mónika
szeptember 14.	Kapitány Éva
október 5.	Őszi tárlat
november 16.	Őrségi és gyulai vázlatok

1992.

január 11.	Simorka Sándor
február 15.	Parrag Emil
március 14.	Marosvásárhelyi művészek
április 11.	B. Pál Margit – Ballonyi László
május 16.	Magyar Vízfestők Társasága
június 20.	20 éve együtt indultunk. (B. Laborcz Flóra évfolyamtársai)
július 25.	Bozsó János
augusztus 22.	Ütő Endre
szeptember 19.	A Szolnoki Művésztelep kiállítása
október 11.	Csekovszky Árpád
november 14.	László Gyula
december 9.	Gyermekrajz kiállítás

1993.

december 19.	Tóth József

1994.

január 15.	Gulyás Dénes
február 12.	Doór Ferenc
március 12.	Krusnyák Károly
április 9.	Csáji Attila
május 7.	Mendlik Lajos
június 4.	Szalatnyai József
július 2.	Vajdasági művészek
augusztus 27.	„Bábszobrászok" kiállítása
szeptember 24.	A Sóstói Nemzetközi Éremművészeti Alkotótelep kiállítása
október 22.	Gyergyószentmiklósi művészek
november 19	A Vigyázó Ferenc Művelődési Társaság és az önkormányzat közös képző- és iparművészeti kiállítása
december 17.	Karsai Zsigmond

1995.

január 14.	Karsai Zsigmond
február 11.	Albrecht Júlia
március 11.	Balogh Péter
április 8.	Tarjáni Simkovics JImre
május 6.	Lipták György
június 3.	Vásárhelyi festők
július 1.	Horváth Éva Mónika
augusztus 26.	Zoltán Mária Flóra
szeptember 23.	Folyamat Társaság
október 21.	Oláh Szilveszter
november 18.	Újváry Lajos
december 16.	G. Szabó Pálma - Göcsey József

1996.

január 20.	Magyar Kultúra Napja
február 10.	Nagy János
március 9.	Kirchmayer Károly
április13.	Király Sándor
május 11.	Bodor Zoltán
június 15.	Almási Gábor
július 6.	"Há lőtt ez az Élöt" - Pap Gábor
augusztus 24.	Vígh István
szeptember 21.	Új Romantika Társaság
október 19.	Domonkos László és Bán Mária
november 16.	Balogh Gyula
december 14.	Renée Művészeti Napok

1997.

január 19.	Magyar Kultúra Napja
február 15.	Krajcsovics Éva
március 15.	Elekfy Jenő
április12.	Bod László
május 10.	Csekovszky Árpád
június 7.	Miskolczi László
augusztus 16.	Mészáros Gábor
szeptember 13.	"A Reménység 2000. éve" -
október 11.	II. Renée Művészeti Napok
november 8.	Humenyánszky Jolán
december 6.	Rákoshegy 75 éves

1998.

január 6.	Kőbányai művészek kiállítása
január 17.	Magyar Kultúra Napja
március 7.	Strobl Alajos szobrászm.
ápril 4.	Mecseki Hargitta
május 2.	"A Reménység 2000. éve" - A Szentlélek
május 30.	Nagy Előd
június 27.	Márk Tivadar
július 25.	Laborcz Ferenc és tanítványai
augusztus 22.	Iványi Ödön festőm.
szeptember 19.	1848-49. Domonkos Imre és László
október 17.	Bóna Kovács Károly.
november 14.	Czimra Gyula
december 12.	III. Renée Művészeti Napok - A Heroikus Tér

1999.

január 9.	Kerületi Fotóművészek Kiállítása
január 22.	Magyar Kultúra Napja - kerületi művészek
február 20.	Kopócsy Judit
március 20.	Szentiványi Lajos
április 17.	"A Reménység 2000. éve" - A Fiú
május 15.	Tenk László
június 12.	B. Laborcz Flóra
július 10.	Kiss György
augusztus 28.	Salamon György
szeptember 25.	Gerzson Pál .
október 22.	A gyulai nyári művésztelep vázlatkiállítása
november 20.	IV. Renée Művészeti Napok
december 18.	Szalay László és Karattur Katalin

2000.

január 22.	Magyar Kultúra Napja
február 19.	Gyalai Béla
március 18.	Hegedűs Endre
április 15.	Meghívott művészek - A Reménység 2000. éve
május 13.	M. Novák András, Nádaskay Eleonóra, Novák Fanni
június 10.	Nagy Katalin
július 8.	Fa kisplasztikai bienálé
augusztus 26.	V. Renée Képzőművészeti Kiállítás és Szimpózium
szeptember 23.	Marosvári György
október 21.	Bánkuti István
november 18.	Kotász Károly
december 16.	Bukta Norbert

2001.

január 21.	Kerületi Művészek közös tárlata - Magyar Kultúra Napja
február 10.	Mihályfy Mária
március 10.	Sáfár Pál
április 7.	Szilárd Klára
május 5.	Pál Mihály
június 2.	Kő Kisplasztikai Biennálé és kőszobrászrajz kiállítás
augusztus 4..	Pompa a kertben
szeptember 7.	A Rákosmente évszázadai – állandó kiállítás
	Hogyan szórakoztak eleink – időszaki helytörténeti kiállítás
október 13.	VI. Renée képzőművészeti rendezvény
november 10.	Hommage 'a Cseko - Csekovszky tanítványok
december 15.	Az angyal üdvözlete a III. évezred kezdetén – meghívásos kiállítás

2002.

január 20.	Kerületi művészek közös tárlata a Magyar Kultúra Napja tiszteletére
április 5.	A táj, mint valóságmodell
május 03.	Kortárs művészi illusztrációk - Magyar Illusztrátorok társasága
június 08.	II. fa kisszobor és szobrászrajz biennálé - Tihanyi Viktor
július 13.	Játékvilág – Játéktörténeti és kortárs iparművészeti játékok
október 26	VII. Renée képzőművészeti rendezvény
december 07.	Csend és szó Isten és ember között

2003.

január 19.	Kerületi művészek közös tárlata a Magyar Kultúra Napja tiszteletére
március 29.	Az Élet és Irodalom illusztrátorainak IV. tárlata
május 10.	III. fa kisszobor és szobrászrajz biennálé
október 17.	VIII. Renée képzőművészeti rendezvény
november 8.	Orvoslás a Rákosmentén – helytörténeti kiállítás

2004.

január	A rákosmenti képző- és iparművészek tárlata - MKN
március	Bényi László
április	Az ötvösművészet pompája az építészetben
június	III. fa kisszobor és szobrászrajz biennálé
augusztus	MAT XVII. Egyesület bemutatkozó kiállítása
szeptember	Polgár Rózsa
szeptember	Ornametria - Renée Művészeti Társaság
október	Itt és most - A Vigyázó Ferenc Művelődési Társaság kiállítása
november	Oktatás Rákosmentén – helytörténeti kiállítás

2005.

január 22.	A XVII. kerületi képző- és iparművészek tárlata **a** Magyar Kultúra Napja tiszteletére
március 5.	Szinte Gábor
április 9.	MAT XVII. - SzögArt
május 6.	Erdős Renée és művész kortársai
június 11.	A Szinyei Merse Pál Társaság kiállítása
július 20.	IV. Kő Kisplasztikai és Szobrászrajz biennálé és Nikmond Beáta kamarakiállítása
augusztus	Ballonyi László festőművész életmű-kiállítása
október	X. Renée Képzőművészeti Rendezvény
november	Az Erdős Renée Ház képzőművészeti gyűjteményének bemutatása

2006.

január	A XVII. kerületi képző- és iparművészek tárlata - MKN
február	Károlyi Ernő
március	Csak tiszta forrásból (Bartók Béla tiszteletére)
május	Ferenczi Károly
június	Az Erdős Renée Ház képzőművészeti gyűjteményének bemutatkozása a horvátországi Lovranban – *Az intézmény első külföldi kiállítása!*
június	Tóth Tibor emlékkiállítás
augusztus	IV. fa kisplasztikai és szobrászrajz biennálé
sueptember	A Pesterzsébeti Múzeum képzőművészeti gyűjteménye
október	XI. Renée képzőművészeti rendezvény
október	Gyula Rákosmentén
november	Egyházak Rákosmentén

2007.

január	A XVII. kerületi képző- és iparművészek tárlata a Magyar Kultúra Napja tiszteletére
február	Czimra Gyula
március	Szakáll Ágnes
április	Federico Sterle (HR) fotóművész
május	Reich Károly
június	V. Nemzetközi kő kisszobor és szobrászrajz biennálé
augusztus	A XVII kerületi képzőművészeti gyűjtemény bemutatkozása a Pesterzsébeti Múzeumban
szeptember	XII. Renée Művészeti Napok
október:	Benedek József
november	Egyletek Rákosmentén – helytörténeti kiállítás

2008.

január	A XVII. kerületi képző- és iparművészek tárlata a Magyar Kultúra Napja tiszteletére
február	Rabie M. Hadie
március	Doór Ferenc
április	XXI. századi reneszánsz - MAT XVII.
május	Lóránt Zsuzsanna
július	V. fa kisplasztikai és szobrászrajz biennálé
augusztus	Laborcz Ferenc emlékkiállítás
szeptember	Klossy Irén
október	XIII. Renée képzőművészeti rendezvény
november	A Podmaniczky-Vigyázó család és az MTA – helytörténeti kiállítás

2009.

január	A XVII. kerületi képző- és iparművészek tárlata a Magyar Kultúra Napja tiszteletére
február	Karsai Zsigmond
március	Ilosfai Krisztián
április	A MAT XVII. Egyesület kollektív tárlat
május	A Magyar Művészeti Műhely kollektív tárlata
június	Roszen Ruszev
augusztus	Kárpáti Tamás
szeptember	Ballonyi Pál Margit
október	Bényi László
december	A helytörténeti- és néprajzi gyűjtemény új szerzeményei

2010.

január	A XVII. kerületi képző- és iparművészek tárlata a Magyar Kultúra Napja tiszteletére
február	Kőszegi Anna Mária
március	A Sensaria képzőművészeti csoport Callis című kiállítása
április	Krusnyák Károly emlékkiállítás
április	Az Erdős Renée Ház képzőművészeti gyűjteményének bemutatása Gyergyószentmiklóson (RO)
május	Szántó Piroska
július	Hommage 'a Esterházy János - Pozsonyi Magyar Galéria
augusztus	Polgár Rózsa
szeptember	Paulikovics Iván
október	Erdős Renée Ház (1990-2010) képző- és iparművészeti tárlat
november	Erdős Reneée Ház 1990-2010 intézménytörténeti kiállítás

2011.

január	A XVII. kerületi képző- és iparművészek tárlata a Magyar Kultúra Napja tiszteletére
január	Rákoshegy régi képeslapokon – helytörténeti kiállítás
február	Körkapcsolás! (Kispesti Helikon Egyesület)
március	Gáti Gábor
április	Parrag Emil
április	Rákosmenti Tavasz – Fiatal XVII. kerületi képző- és iparművészek
április	Rákosliget régi képeslapokon – helytörténeti kiállítás
május	Hajnal Gabriella
június	Miénk a tér! képzőművészeti kiállítás
június	Rákoscsaba régi képeslapokon – helytörténeti kiállítás
augusztus	Emlékezés Liszt Ferencre (MAT XVII)
augusztus	Rákoskeresztúr régi képeslapokon – helytörténeti kiállítás
szeptember	Jelenvaló múlt (Vigyázó társaság)
október	Kacsó Péter
november	Az Erdős Renée Ház képzőművészeti gyűjteményének bemutatása Duklában (PL)
november	Áthallások – Babusa János – Nánásy Ilona

2012.

január	A XVII. kerületi képző- és iparművészek tárlata a Magyar Kultúra Napja tiszteletére
február	Ünnepeink I. – helytörténeti kiállítás
március	Ádámffy Pál
április	Nyolszemközt Társaság
május	Bogdándy Szultán Zoltán
július	Concordia 2010 – Csehországi magyar művészek
augusztus	Látvány-tár-lat Kőbányai KIÉ
szeptember	Rákoshegyi képzőművészek régen és most
október	Marek Wiatr - Tomasz Wiatr lengyel képzőművészek

2013.

január	A XVII. kerületi képző- és iparművészek tárlata a Magyar Kultúra Napja tiszteletére
február	Kalocsai Enikő
március	A Rákospalotai Múzeum Madarász Viktor hagyatéka
május	Ünnepeik II. – családi ünnepek (néprajzi kiállítás)
augusztus	GalambosTamás
szeptember	Károlyi Ernő
október	Győrffy Péter
november	Salamon György

2014.

január	A XVII. kerületi képző- és iparművészek tárlata a Magyar Kultúra Napja tiszteletére
február	Viczián Pál
március	Andrzej Samborowski-Zajdel szobrász- és Marek Sawczuk festőművész (PL)
április	Rákosmenti Tavasz II. – Fiatal rákosmenti képző- és iparművészek
június	Rákosmente és a Nagy Háború – helytörténeti kiállítás
augusztus	MNA 70kedik – képzőművészeti kiállítás
szeptember	Rákosmenti emlékek az I. világháborúból – helytörténeti kiállítás a FSZEK Budapest Gyűjteményében
október	Kecskemét és a magyar zsidó képzőművészet
november	Mecseki Hargita

2015.

január	A XVII. kerületi képző- és iparművészek tárlata a Magyar Kultúra Napja tiszteletére
február	Nagy József emlékkiállítás (Pozsonyból)
március	Sanja Buterin fotóművész (HR)
április	Benkő Viktor
május	Játékvilág anno – játéktörténrt
szeptember	25 év az Erdős Renée Házban – képző- és iparművészeti kiállítás

Kár lenne tagadni: nem volt konfliktusoktól sem mentes az elmúlt időszak. A csoportosulások, az Erdős Renée Ház, az önkormányzat vezetése bizony többször nem értette meg egymást. Így, utólag visszatekintve azonban azt is mondhatjuk: talán így kellett lennie. Lehet, hogy épp ez kellett ahhoz, hogy közben mindenki megpróbálja a legszínvonalasabb tárlatokat megszervezni, a legjelesebb alkotók részvételével, a helyi közönséget is szolgálva.

Bényi László kiállításának megnyitója 2004-ben (az ERH fényképarchívum)

A ma munkásai ezért *jubileumi tárlattal ünnepelnek, amellyel – azon túl, hogy emlékeznek az elmúlt időre –, köszönetet is kívánnak mondani mindazoknak, akik létrehozták az intézményt, biztosították a működését, tartalommal töltötték meg a tereit.*

Az elmúlt 25 évre emlékező, jubileumi kiállítás már az újabb 25 év kezdete is egyben, ugyanis az évfordulóhoz viszonyítva egy nappal később, szeptember 1-jén nyitotta meg *Riz Levente* polgármester köszöntő szavai után *P. Szabó Ernő* művészettörténész.

A kiállítást szervező, rendező munkatársak: *Ádám Ferenc* (koncepció, pályázatok, kutatómunka, kapcsolattartás), *Hódos Mária* (kutatómunka, rendezés, kapcsolattartás), *Ferenczi Zsuzsa* (rendezés), *Bán Mária, Domonkos László, Orosz Károly* (kivitelezés). Az, hogy a kiállítás megvalósulhatott, köszönhető a Nemzeti Kulturális Alapnak, amely 300000 Ft támogatást ítélt meg a rendezésre; Rákosmente önkormányzatának, továbbá Szabó Tiborné önkormányzati képviselőnek, akik 200000, illetve 140000 Ft-tal támogatták a rendezvényt.

A legújabb, ám még mindig nem pontos adatok szerint 25 év alatt egyéni és csoportos kiállításokon 730 művész alkotásait láthatta a közönség a kiállítótermekben. (Igaz, e számban benne foglaltatik Mányoki Ádám, Madarász Viktor és Székely Bertalan is.) Az évforduló kapcsán a jubileumi kiállítás szervezői felkeresték mindazokat, akiknek az elérhetőségét sikerült megtudniuk, hogy kisméretű (25×25 centiméteres) alkotásaikkal tiszteljék meg az Erdős Renée Ház tárlatát, felhasználták az intézmény saját gyűjteményét és magángyűjteményekből is kölcsönöztek alkotásokat. Így – Rákosmentén eddig soha nem látott számú – 146 alkotó műveit láthatta a közönség. Tudjuk, nem jelent okvetlenül pontos értékítéletet a képzőművészetben az, ha valaki a legjelesebb művészeti díjakat megkapja, ám csak azért, hogy *az Intézmény helyét jelezzük* a kortárs magyar művészeti életben, el kell mondanunk, hogy a jelentkezők több mint 20%-a Munkácsy-, vagy Ferenczy-díjas alkotó. Meg volt néhány Kossuth-díjas is.

Az intézményről, tárlatról, az alkotókról DVD-n egy filmet adott ki a Ház, amelyet *Sulyok Gabriella* készített, Ádám Ferenc szerkesztői közreműködésével. A tárlat azonban nem csak azért nem múlik el nyomtalanul a közgyűjtemény-galéria életében, mert film készült róla, hanem azért sem, mert az alkotók közül jó páran felajánlották a kiállított munkájukat a gyűjtemény részére. Mivel e sorok még a tárlat zárása előtt íródtak, csak az első felajánló nevét említem meg, ő *Dárday Nikolett,* Ferenczy Noémi-díjas üvegtervező művész. Újságunk következő számában még bemutatjuk ezeket a munkákat.

A kiállításon szereplő művészek névsora: *Ács József, Ádámffy Pál, AKIRAM, Albrecht Júlia, Asztai Csaba, Atlasz Gábor, Babusa János, Bán Mária, A. Bak Péter, Balanyi Károly, Balanyi Zoltán, Balás Eszter, Ballonyi László (1937-2004), Ballonyi Pál Margit, Balogh Edit, Bánkuti István, Bánsághi Tibor Vince, Barabás Márton, Barnóth Zoltán, Benedek Gabriella, Benedek József, Békési László, Bényi László (1909-2004), Bészabó András, Bikácsi Daniella, BOLDI, Bukta Norbert, Czimra Gyula (1901 - 1966), Csáky Gyöngyi, Csekovszky Árpád (1931-1997), Csomós Zoltán, Csorba Katalin, Darázs József, Dárday Nikolett, Domonkos Imre (1917-1995), Domonkos Zoltán (1985 -2015), Domonkos László, Doór Ferenc (1918-2015), Orosz Sára F., Fajka János, Ferenczi Károly, Ferenczi Zsuzsa, Gádor Magda, Gáti Gábor, Gerse László, Gerzson Pál (1931-2008), Győrffy Sándor, HAász Ágnes, Hajnal Gabriella, Halasyné Tóth Ibolya, Harasztÿ István, Hegedűs Endre, Henn László András, Humenyánszky Jolán, Ilosfai Krisztián, Janisch Kornélia, Kacsó Péter, Kádár Katalin, Kalocsai Enikő, Kardos Mária, Károlyi Ernő, Karsai Zsigmond, Kelebi Kiss István, Kelemen Dénes Lehel, Kerezsi Gyöngyi, Kertész Géza, Kiss György, Kiss Katalin M., Klossy Irén, Kotász Károly (1872-1941), Kovács Keve, Kovács Péter Balázs, Kovács Tamás Vilmos, Krajcsovics Éva, Krajcsovics Károly, Krausz Margit, Krusnyák Károly (1889-1960), Krusnyák Magdolna D. (1919-2010), Kukucska János, Kusovszky Bea, Kutas (Kaltenecker) Artúr (1907 -1978), Kutas László, Küzdi András, Laborcz Ferenc (1908-1971), Laborcz Flóra B., Laborcz Monika, Lakatos Edit, Lakatos József Péter, Lencsés Ida, Lisányi Endre, Lóránt Zsuzsa, Lőrincz Zsuzsanna, M. Novák András, Magyari Márton, Makovinyi Zoltán, Mazalin Natália, Mecseki Hargita, Meiszter Kálmán, Móder Rezső, Nagy Előd, Nagy János (1922-2009), Nagy József (1926-2013), Nagy Sándor, Olescher Tamás, Orosz Károly, Palásti Erzsébet, Páljános Erzsébet, Paulikovics Iván, Polgár Rózsa (1936-2014), Pusztai Ágoston, Rabie M. Hadie, Reich Károly (1922-1988), Reuter Katalin, Salamon György, Sáros András Miklós, Sejben Lajos, Simorka Sándor, Skoda Éva, Sor Júlia, Sós Evelin, Sulyok Gabriella, E. Szabó Margit, Szabó Virág, Szalai László, Szántai Marianna H., Szántó Piroska (1913-1998), Szekeres Ferenc, Szemereki Teréz, Szilágyi Ágnes T., Szilárd Klára, Szinte Gábor (1928-2012), Tarjáni Simkovics Jenő (1895 - 1995), Tenk László, Tényi Sarolta, Tihanyi Viktor, Tömpe Emőke, Tóth Magdolna Sára, Tóth Tibor (1923-2004), Vass Tibor, Varga Patrícia Minerva, Viczián Pál, Vígh Éva, Vincellér Imre, Vitárius Nikoletta, Vojnich Erzsébet, Zichó Gabriella*

Puzsár Imre
750 éve történt Rákoskeresztúr első írásos említése
Adatok a település birtoklástörténetéről a középkortól a XVIII. századig

Idén éppen 750 éve annak, hogy 1265-ben V. István ifjabb király kiadta azt az oklevelet, amely szerint Bökényfölde birtok keleti határosa Pósarákosa, ami ekkor a keresztesek budafelhévízi, Szent Királyról (I. Szt. István király) nevezett ispotályos házának birtoka volt, de már 1245-ben is ők bírták az akkor nevén nem nevezett birtokot, amikor IV. Béla király a Margit-szigeti premontrei kolostornak adományozta Párdit, aminek szintén keleti szomszédja volt Pósarákosa. A kutatók napjainkban már valószínűsítik Pósarákosa és a későbbi Rákoskeresztúr azonosságát. Ezen évforduló alkalmából szeretnék néhány érdekességet közölni a község birtoklástörténetéből a XII. századtól egészen a kora-újkorig.

1147-ben vonult át Magyarországon a II. keresztes hadjárat. A keresztesek között vonuló johannita lovagokat a király, II. Géza megbízta, hogy Jeruzsálemben Szűz Mária és Szent István tiszteletére, Szent István király alapítványának felújításaként templomot építsenek, és ezért nekik adományozta az Esztergom melletti Abonyt, hogy ott rendházat és ispotályt építsenek (Szent István király monostor, amiről a falu a másik nevét kapta: Szentkirály). 1171-ben azonban Manfréd bíboros pápai követ mind a jeruzsálemi, mind a szentkirályi rendház lakóinak az ágostonrendi kanonokok reguláját adta a lovagrendivel szemben, III. Sándor pápa pedig állandó ispotályos szolgálatra rendelte őket. 1181-ben III. Béla nekik adományozta egyebek mellett a Buda és Óbuda között elterülő Budafelhévíz falut és az ott található Szentháromság-templomot, ahol szintén ispotályt és rendházat építettek. 1187-ben III. Orbán pápa exempt (püspök alól kivett) rendként hagyta jóvá őket. Boroviczény Károly György újabb kutatásai alapján a johannita rendből önállósodva ekkor nyert pápai elismerést a Szent István Király Keresztesei rend, azaz a stefaniták. 1217-ben a stefaniták elkísérték II. András királyt keresztes hadjáratára. A XIII. század második felétől kiterjedt hiteleshelyi tevékenységet folytató konventjük működött Budafelhévízen egészen 1353-ig, amikor ezen jogukat elvesztették. VIII. Bonifác pápa 1296-ban kiközösítette a szentkirályi stefanitákat, mert elfoglalták, majd lerombolták Abony, Bille, Tét és Zsidód templomát, mivel a veszprémi püspök tizedet kívánt tőlük. A per 1329-ig húzódott. A stefanita rend a XV. század elejére lehanyatlott, utolsó írásos említésük 1429-ből való.[1]

Tehát a legújabb kutatások alapján úgy tűnik, hogy a fent említett, Pósarákosát birtokló budafelhévízi ispotályos ház keresztesei (ekkor már) valójában nem a johanniták voltak, hanem a stefaniták. Nincs információnk arról, vajon mikor került Pósarákosa a budafelhévízi stefanita ispotály birtokába, és azt is csak feltételezhetjük, hogy a király vagy valamely birtokos nemes a XIII–XIV. század fordulóján a rend pereskedéseit használta ki Pósarákosa megszerzésére, de az is elképzelhető – akár ezzel összefüggésben –, hogy anyagi problémák miatt zálogként került új birtokos kezére.

A johannita, illetve stefanita kereszteseket megelőző időkre már csak a helység nevéből és a mai katolikus templom helyén fekvő Árpád-kori templom régészeti feltárásából következtethetünk. A Pósarákosa elnevezést a szomszédos Csabarákosa nevével együtt érdemes vizsgálni. A két településnév rokonsága szembetűnő: mindkettőben található egy személynév és mellette a Rákos szó, ami minden bizonnyal a települések mellett folyó víz nevéből ered. Ha a nevek szerkezetét tekintjük, Németh József szerint értelmezése Csabája Rákosnak[2] és ez alapján Pósája Rákosnak. Györffy György Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza című monográfiája szerint azonban számos település található hasonló szerkezettel: személynév + háza, földe, telke, stb. Ez a magyar nyelvészeti kutatások szerint is igen gyakori névadási mód.[3] Sajnos csak egy szerepel Csabával: Csabavára Baranya vármegyében, de például éppen Pósarákosa határosa Bökényfölde. Ezek alapján nyilvánvaló, hogy nem Csabája a várnak és Bökénye a földnek értelemről van szó, hanem éppen fordítva, Csaba és Pósa Rákosairól, még akkor is, ha a Rákos nem köznév, hanem tulajdonnév. Nem tudni, hogy a Rákos egészen pontosan mire vonatkozik, de nyilvánvaló, hogy az elnevezés a patakról átterjedt a környező földterületekre, amiket például elöntött vagy közrefogott, földrajzi név lett, majd birtoknév. Ebből akár arra is következtethetünk, hogy eredetileg csak egy Rákos nevű birtok volt, ami valamiféle osztozkodás után került részben Pósa, részben Csaba birtokába, és ez szolgált a területen kialakuló két falu nevének alapjául. Továbbmenve, lehet, hogy rokoni kapcsolatban álltak, az osztozkodást tekintve pl. lehettek testvérek. Ha elfogadjuk Györffy György véleményét, miszerint Aba nembeli Csaba nádorról kapta a község a nevét, aki 1002-ben Szent István király nádora volt, és valószínűleg a falu birtokosa,[4] akkor akár neki is lehetett egy Pósa nevű fivére.

Csaba nádor fia volt az az Aba Sámuel, aki 1009 körül feleségül vette István király húgát, és szintén nádor lett. 1040-ben királlyá választották Orseolo Péterrel szemben, de a Péter királyt segítő III. Henrik császár ellen elvesztett ménfői csata után egészen a Tiszáig menekült - a krónikás hagyomány szerint Abádig -, ahol megölték olyan magyarok, akiknek ártott. Aba özvegyéről és fiairól nincsenek hitelt érdemlő források, az azonban elég valószínű, hogy a volt király családjára nehéz idők következtek, ami aztán a Vazul-fiak oldalára állíthatta őket. Csabarákosa ekkor a királyok birtokába kerülhetett, Péter után Andrásé, majd Béláé lehetett. 1064 januárjától Béla király fiát, Gézát herceggé és az ország egyharmadának urává tette. Ő adományozta (vissza?) a birtokot az Aba nembeli Péter ispánnak, talán Sámuel király fiának vagy unokájának.

Mindez persze egyelőre csupa feltételezés, amelyeket írásos forrással nem tudunk alátámasztani, és talán soha nem nyernek bizonyítást. Annyit tudunk, hogy a százdi bencés apátság 1067 körülre keltezhető alapítólevelében az szerepel, hogy Csabát Péter ispán adományozta a felállítandó monostornak, ám figyelembe kell vennünk, hogy a vonatkozó 1067-i oklevél szövege interpoláltan, azaz

[1] Magyar Katolikus Lexikon Felhévíz, Szent István Király Keresztesei, Szentkirály címszavai (http://lexikon.katolikus.hu, 2015.08.27.) Korai Magyar Történeti Lexikon (9–14. század), főszerk. Kristó Gyula, Akadémiai Kiadó, Bp., 1994, 610. (stefaniták szócikk, szerzője Koszta László).
[2] Németh József: Rákoscsaba története 1780-ig, Dózsa György Művelődési Központ, Bp., 1983, Rákosmenti füzetek 4. szám, A Csaba szó etimológiája /származtatása/, a település elnevezése, 13–21
[3] Lásd pl. Mező András: A magyar hivatalos helységnévadás, Akadémiai Kiadó, Bp., 1982.
[4] Györffy György: Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza IV. Akadémiai Kiadó, Bp., 1998, 513.

későbbi beszúrásokkal tarkítottan és egy éppen 200 évvel későbbi oklevélbe foglaltan maradt fent, ami nagyon megnöveli a hamisítás valószínűségét, egyúttal bizonytalanná teszi a benne foglalt adományozási adat hitelességét.

Az 1267-i oklevél arról szól ugyanis, hogy az Aba nembeli Bodrogkeresztúri Prügy fia, Artolf igazolván birtoklását, királyi megerősítést nyer azon birtokokra, amiket őse, Péter ispán adományozott 1067-ben a százdi nemzetségi monostornak, ami azonban a tatárjárás idején elpusztult. (A Százd dűlőnevet Pesty Frigyes gyűjtötte a Borsod megyei Mezőcsátról, ugyanakkor van egy Százdisziget a szomszédos Tiszakeszi határában is, ahol fel is tárták a monostor középkori romjait.) A nemzetségi monostorok afféle korabeli kegyalapítványok voltak, amelyek feladata rendszeres misézés és imádkozás volt az adományozó család tagjainak lelki üdvéért, akiket az egyházban temettek el. A Bodrogkeresztúriak nem egyedül bírták a Salamon király korában keletkezett százdi és a taktaközi prügyi, továbbá a debrői monostort, hanem az Aba nem debrői ágával együtt egészen 1352-ig, amikor is felosztották egymás között birtokaikat: a debrői ág a Heves megyei debrői völgyben fekvő jószágokat tartotta meg, míg a Bodrogkeresztúriak Százdot, Prügyöt és Erdőbényét.[5] A debrői ág tagja például Bökény, akit már 1255-ben tállyai lakosnak mondtak, és két fia is volt, Makján és Fülöp,[6] így az érdekes egybeesés ellenére nem lehet azonos Bökényfölde névadójával, akinek nem volt utódja.[7] Az ekkor már Debrői családnak nevezett ág Debrői István pártoskodása miatt 1411-ben Zemplén megyei birtokait, Tállyát, Tokajt és Tarcalt elvesztette,[8] ennek majd később lesz jelentősége.

Csabarákosa és Pósarákosa névadásának szempontjából lehet érdekes egy másik Aba nembeli ág, az Apos-ág. Birtokaikról nem sokat tudunk,[9] ugyanakkor már neveik is sokatmondóak, hiszen Apos fiai Bökény és Csaba, akikről 1252–1255 közöttről maradt fenn adat, és utódaikról nincs ismeretünk, tehát ez a Bökény akár már Bökényfölde birtokosaként is szóba jöhet.[10] (Az 1265-i oklevél alapján egyértelműnek tűnik, hogy Bökényfölde elnevezése a forrásban említett örökös nélkül elhunyt Bökényhez köthető, tehát XIII. század közepi.) A Csaba és Bökény név nem ritka, azonban a Pósa név, ami egyesek szerint kicsit jelent, mások szerint a Pál becézése, nem fordul elő az ismert Abák körében, leginkább Apos neve hasonlít rá. Persze azért Pál nevű családtagokat ismerünk a nemzetségből. Ha nem is ők a tényleges névadók, említésük akkor is bizonyítja, hogy ezek a nevek előfordulnak, és minden bizonnyal korábban is előfordultak az Aba nem tagjai körében. Ezek alapján elképzelhető, bár korántsem bizonyított, hogy Pósarákosa és Csabarákosa valóban egyazon család, mégpedig az Aba nemzetség tagjairól kapta a nevét, és talán ide sorolható még Bökényfölde is.

Az elnevezés kapcsán még ki kell térnünk egy másik, a Rákos-patakhoz kapcsolódó helynévre: az országgyűléseiről, a hadak gyülekezéséről és a hadoszlásokról híres Rákos mezejére, amit a források gyakran szintén egyszerűen Rákosként emlegetnek. Rákos mezeje alatt a Rákos-patak és Pest városa (amely beépítettség szempontjából az újkorig csak a mai Kiskörúton belüli részre terjedt ki) közötti területet érthették a középkorban a kutatók szerint. Rákos mezején 1277-1541-ig tartottak országgyűléseket. Bél Mátyás szerint neve a szarmata gyülekezés szóból ered (po rákosom moudri = a magyarok országgyűlés után okosok). Feltételezését nyilván a lengyel „rokosz" kifejezésre (A késő középkorban a rákos szó egyébként a lengyel nyelvbe is átkerült, a rokosz [ejtsd: rokos] ma lázadást, elégedetlenséget, handabandázást jelent, ami áttételesen jól utal arra, hogy a késő középkorban az országgyűléseken nagy számban megjelenő köznemesség milyen politikai vitakultúrával rendelkezhetett.), és a lengyel nemesség szarmata eredettudatára alapozta, no meg arra, hogy a magyar nemesség a hunoktól származtatta magát, akik ismereteik szerint a szarmaták rokonai voltak. Ugyanakkor azt is megjegyzi, hogy „a Rákos-patak talaja nem tűri meg a rákot",[11] cáfolva ezzel a rák szóból való eredeztetést, ami azonban téves, hiszen még az 1960-as években is lehetett a patakból rákot fogni. Még ma is sok vita van a kutatók között Rákos mezeje, illetve az ott tartott országgyűlések pontos helyéről, ugyanakkor semmi sem indokolja, hogy a Rákos nevű területet csupán az országgyűlés színhelyére korlátozzuk. Tudjuk például, hogy a XIV. század elején a Margitszigeti apácáknak földbirtokuk volt Rákoson.[12] Azt sem tudjuk, hogy a Rákos meddig tartott keleti irányban, így természetföldrajzi egységként akár Rákosmentéig is terjedhetett.

A tatárjárás előtti időkre vonatkozó másik szóba jöhető forrás a Keresztúron feltárt középkori templom maradványainak régészeti leletei. Ezek tanúsága szerint Rákoskeresztúr első egyháza egy vörös homokkőből épült szentély-négyszöges templom volt, amely építését a művészettörténeti kutatások a XII. század második felére, esetleg a XIII. század elejére teszik. A tatárjárás idején leégett, és a korabeli járószintre rakódott futóhomok réteg vastagságából ítélve hosszú ideig romosan állt,[13] hasonlóan a csabai templomhoz,[14] ami bizonyosan a falvak pusztulását, és a népesség távozását is jelentette. Vagyis újra kellett telepíteni a birtokokat. Újjáépítésére a XIV. század elején került sor,[15] amikor a templomot a Szent Kereszt felmagasztalásának tiszteletére szentelték fel, innen kapta a település a Sancta Crux (Szent Kereszt), azaz a Keresztúr nevet. Ez feltehetően már az új birtokoshoz köthető, amint Csaba esetében is az I. Károly király (történeti irodalmunkban közismertebb, bár nem pontos nevén: Károly Róbert) által megadományozott Balogh nembeli Szécsi Péter feladata az 1317-i adománylevél szerint, hogy Rákoscsabán a gótikus kis templomot renováltassa.[16]

Rákoskeresztúr helység a nevét tehát a plébániatemplom titulusa (Szent Kereszt) után kapta. Ez a középkori település-névadásban igen elterjedt volt, a történelmi országterületen számos mai településnevünk is erre vezethető vissza. Jézus szent keresztfájának az egyházban két ünnepe van: Szent Kereszt meg- vagyis feltalálása (inventio Sanctae Crucis, május 3.), illetve Szent Kereszt felmagasztalása (exaltatio Sanctae Crucis, szeptember 14.)

[5] Karácsonyi János: A magyar nemzetségek a XIV. század közepéig, Bp., 1900, 51., 63.
[6] Karácsonyi János: A magyar nemzetségek a XIV. század közepéig, Bp., 1900, 22., 67.
[7] Györffy György: Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza IV., Akadémiai Kiadó, Bp., 1998, 512.
[8] Nagy Iván: Magyarország családai 3., 1858, 264.
[9] Karácsonyi János: A magyar nemzetségek a XIV. század közepéig, Bp., 1900, 58–59.
[10] Karácsonyi János: A magyar nemzetségek a XIV. század közepéig, Bp., 1900, 17.
[11] Bartók János: Rákoskeresztúr története, A kezdetektől 1800-ig, XVII. kerületi Önkormányzat, Bp., 1994, 17–18.
[12] Kósa Pál: A Rákoskeresztúri Evangélikus Egyházközség története, Rákoskeresztúri Evangélikus Egyházközség, Bp., 2006, 10.
[13] Írásné Melis Katalin: Árpád-kori falvak a Rákos-patak vidékén (896–1241), In: Évszázadok a Rákosmentén, szerk. Kézdi Nagy Géza, XVII. kerületi Önkormányzat, Bp., 1996, 32–41.
[14] Puzsár Imre: Budapest XVII. kerület (Rákoscsaba, Rákoskeresztúr, Rákoshegy, Rákosliget) története 1950-ig, Rákoscsaba története 1950-ig, különös tekintettel a kül- és belterületek alakulására, Szakdolgozat, ELTE BTK, levéltár szak, 2008, 11.
[15] Írásné Melis Katalin: Árpád-kori falvak a Rákos-patak vidékén (896–1241), In: Évszázadok a Rákosmentén, szerk. Kézdi Nagy Géza, XVII. kerületi Önkormányzat, Bp., 1996, 32–41.
[16] Szánthó Géza: Rákoscsaba község leírása – régi és újkori ismertetése, 2., reprint kiadás, 1996, 41–45.

A legenda szerint Nagy Konstantin római császár édesanyja, a később szentté avatott Ilona (Helena) buzgólkodására 320. szeptember 14-én ásták ki Jézus keresztjét Jeruzsálemben a Kálvária földjéből. Nem lehetett tudni azonban, hogy a három megtalált kereszt közül Jézus melyiken függött, mert az INRI táblát külön találták meg, ezért Szent Makarius, Jeruzsálem akkori pátriárkája mindhármat hozzáérintette egy beteg asszonyhoz, aki Jézus keresztjének érintésére meggyógyult. A pátriárka 335. szeptember 14-én ünnepélyes menetben a kereszttereklyét a Szentsír-templomba vitte, ahol a nép folytonos "Uram irgalmazz" éneklése közben magasra emelve felmutatta. A kereszttereklye 611. január 22-én a perzsák kezébe jutott. 628-ban Heraclius görög császár fegyverrel visszaszerezte, és a kereszt első felmagasztalásának évfordulóján ismét felmagasztaltatta, és az egyik változat szerint a Golgotán állíttatta fel. Később Nagy Szent Gergely pápa a Szent Kereszt feltalálása ünnepét május 3-ára tette át, így maradt szeptember 14-e a Szent Kereszt felmagasztalásának ünnepe. Ez a mai napig a rákoskeresztúri plébániatemplom búcsújának ünnepnapja.

A települést Keresztúrnak először I. Károly király 1326. július 30-i oklevele nevezi, amiből az is kiderül, hogy birtokosa az akkori budai bíró, János mester.[17] 1327-ben az óbudai káptalan jelentette a királynak, hogy Hencfi János szentkereszti, azaz keresztúri jobbágyait eltiltották a Margitszigeti domonkos apácák rákosi, bökényföldi és cinkotai birtokainak használatától.[18] 1326-ban a keresztúri jobbágyok hatalmaskodtak az apácák földjén, a határjeleket ledöntötték, az apácák kiküldött tiszttartóinak négy lovát elvitték, szolgáikat és tisztjeiket elűzték. A király parancsára az óbudai káptalan megállapította, hogy az apácák négy kocsiba fogott lovát is elvitték. Györffy György szerint a keresztúriak alapvetően Bökényföldét használták, ami ekkoriban már Cinkota területéhez tartozott.[19]

Az 1326-ban említett János mester budai bíróról már valamivel többet tudunk. A szász eredetű Radnai Brendolin fia, Henc budai várnagy volt 1279-ben,[20] és minden bizonnyal ő volt az apja a később Keresztúrt birtokló János mesternek. 1323-ban Henc fia János mester, budai bíró és óvári kapitány Tolna ostrománál tüntette ki magát, amiért Károly Róberttől megkapta Simontornya várát és tartozékait.[21] A másképpen Óvári János grófnak is nevezett budai bíró 1317/8-1335-ig töltötte be hivatalát.[22] Ő adományozta a budaszentlőrinci pálos kolostornak a környező erdőket,[23] amiket - az egyik közkeletű eredetmagyarázat szerint - róla neveztek el János-hegynek.[24]

Henc fia János budai rector pecsétje, 1328[25]

Rákoskeresztúr késő középkori birtoklástörténetéről szinte semmit sem tudunk. Buda török elfoglalása, 1541 után néhány évvel, 1546-ban írták össze a budai szandzsák településeit az újonnan berendezkedő oszmán hatalom tisztviselői az adószedés nyilvántartására. A Káldy-Nagy Gyula által publikált összeírásban Keresztúr Keresztös puszta néven 1546-ban, 1559-ben, 1562-ben és 1590-ben egyaránt a pesti náhijébe tartozó, ráják, vagyis adófizető alattvalók nélküli birtokként szerepelt, amiből ugyanakkor a török birtokosnak származott jövedelme (így adózott is), határát minden jel szerint a szomszédos települések jobbágyai művelhették meg.[26]

Rákoskeresztúr hosszú idő után első biztosan ismert földesura a XVII. században Garai Farkas volt, aki 1617-ben Nógrád vármegye bírósági ülnökeként szerepelt.[27] E család nem azonos a középkorban nádorokat és bánokat adó Garaiakkal, azok ugyanis 1482-ben Garai Jóbban,[28] illetve 1528-ban Garai Lászlóban kihaltak. Ez a família valószínűleg a mai Bács-kiskun megyei Garáról származott, ami ősükről és a nemzetség névadójáról, Garáról kapta nevét. 1270-ben Loránd, Gara fia pártütőként menekült az országból, majd 1290-ben feltehetően Loránd fia Keme fia Klement és Poch fia Mihály várjobbágyok III. Endrétől megkapták Gara birtokot, ami a XIV-XV. századig biztosan a Gara nemzetség birtokában maradt. Nagy Iván szerint ez a Garai család egy tőről fakadt a bodrogkeresztúri Keresztúry-családdal, akikkel 1408-ban már szőlőt bírtak Tokajon.[29] Az említett Keresztúry-család minden bizonnyal azonos lehet a Rákoscsaba birtokosai között szereplő Aba nembeli Bodrogkeresztúriakkal.

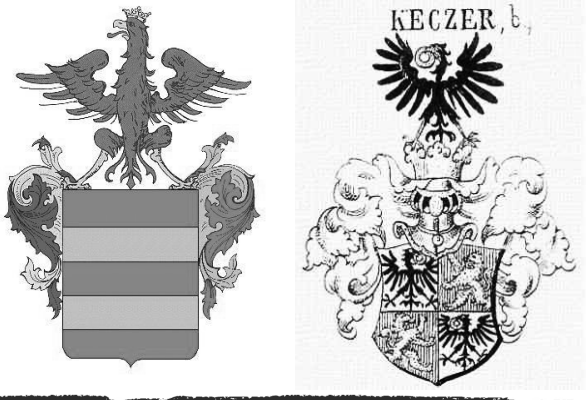

Abaúj vármegye és a Keczer család címere

(A vármegye címere a hagyomány szerint (részben) megegyezik az Abák címerével. Karácsony János szerint a pólyás címer az ország címeréből származik az országos méltóságok viselése miatt, ugyanakkor az Aba nemre jellemző címeralak a fekete sas ezüst pajzsban, mely csőrében zöld koszorút tart, sisakdísz a pajzsalak növekvőn, takaró fekete-ezüst (pl. Rhédey vagy az Aba nembeli Keczer család címere). Jellemző címertörések a pajzs máza: az ezüst mellett vörös és kék, illetve a sas helyzete: növő vagy egészalakos.)

Az Aba nem már a XIV. században 27 ismert ágra

[17] Bartók János: Rákoskeresztúr története, A kezdetektől 1800-ig, XVII. kerületi Önkormányzat, Bp., 1994, 35.
[18] Kósa Pál: A Rákoskeresztúri Evangélikus Egyházközség története, Rákoskeresztúri Evangélikus Egyházközség, Bp., 2006, 10.
[19] Györffy György: Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza IV., Akadémiai Kiadó, Bp., 1998, 512–513. (Bökényföld és Cinkota szócikk)
[20] Középfalva, In: Kádár József: Szolnok-Doboka vármegye monográfiája 4. (http://mek.niif.hu, 2015.09.03.).
[21] www.simontornya.hu/mezovaroskozepkor.htm (2013.03.24.).
[22] Kubinyi András: Tanulmányok Budapest középkori történetéről II. Várostörténeti tanulmányok. Budapest, 2009, 472.
[23] Bencze Zoltán: A budaszentlőrinci pálos kolostor, Budapesti történeti Múzeum, Bp., 1993, 9.
[24] A másik hagyomány szerint a tetején állott Szent János-szobor után kapta a nevét a hegy.
[25] Altmann Julianna - Biczó Piroska - Buzás Gergely - Horváth István - Kovács Annamária - Siklósi Gyula - Végh András: Medium Regni - Középkori magyar királyi székhelyek, Nap Kiadó, Budapest, 1996, 173. old.
[26] Káldy-Nagy Gyula: A budai szandzsák 1546-1590. évi összeírásai. Demográfiai és gazdaságtörténeti adatok. Pest Megyei Levéltár, Budapest, 1985, 355.
[27] Bartók János: Rákoskeresztúr története, A kezdetektől 1800-ig, XVII. kerületi Önkormányzat, Bp., 1994, 32.
[28] www.simontornya.hu/mezovaroskozepkor.htm (2013.03.24.).
[29] Nagy Iván: Magyarország családai, 3., 1858 és 6., 1860 és http://bacsportal.hu/telepulesek/gara.htm, (2013.03.24.).

oszlott, amiket összekötött a közös származás tudata és a közös címer.[30] A közös származástudat pedig birtokjogi szempontból volt lényeges, a különböző ágak, családok feltehetően igyekeztek megtartani a nem többi ágának, családjának birtokait. A Garaiaknak pedig épp arrafelé voltak szőlőik, ahol a korábban említett Debrői család 1411-ben elvesztette birtokait. Ezek alapján esetleg feltételezhetjük, hogy ezek a Garaiak is az Aba nem tagjai voltak, és a rokonság révén jutottak Keresztúr birtokába is, amiből ugyancsak lehetne feltételesen arra következtetni, hogy a névadó Pósa valóban a Csabarákosának nevet adó Csaba rokona volt.

A Gara nemzetségből származhatott az a Garai János is, aki feleségével, Czobor Erzsébettel, fiukkal, Mátéval és leszármazottaikkal 1502-ben hét kisbirtokos nemestől adósságuk fejében örökjogon megvásárolták a tokaji Mézesmálban lévő jussukat, amiből a Hétszőlő alakult ki. 1571-ben, amikor Máté gyermekei, János és Anna osztályt tettek, történt a tokaji aszú első ismert említése. Jánosnak a tokaji Piacz utca felső során, Annának az alsó során volt kúriája, és 24 ágból álló pincerendszerük is volt, ahol tarcali, tállyai, bodrogkeresztúri és tolcsvai borokat is tároltak. (Tolcsva egy részének birtokosa 1396 –1404-ig Debrői Miklós majd fia, István volt.[31]) A Garaiak tokaji birtoklásának emléke a temetővölgy Garay-dűlőjében, és a Mézesmálban fekvő Kis-Garay-dűlő nevében őrződött meg. Az idős tokajiak ma is úgy utalnak halálukra, hogy „kivisznek a Garaiba".[32] A tokaji birtokok a család egy másik ágán, Garai Ferencén öröklődtek tovább,[33] aki 1649-ben Zemplén megye szolgabírája volt.[34]

1619-ben Garai Farkas ellentmondott a Wattay István és Bessenyei János nővérei által nyert oklevélnek, amiben a király nekik adományozta a Borsod megyei vattai pusztán heverő nemes kúriát.[35] Lánya, Garay Anna Erzsébet 1629-ben hozzámenvén Szelényi Jánoshoz, Keresztúrt a Szelényiek birtokába juttatta. Fiuk, Szelényi Pál Újfalussy Annát vette nőül, akitől megszületett Lőrinc. Ő feleségül vette neczpáli Justh Juditot,[36] és valószínűleg tőle született Szelényi Kristóf, aki azonban feltehetően még apja halála előtt elhunyt. Más források szerint viszont Újfalussy Anna férje, Szelényi Pál nagyapjának testvére, Szelényi János birtokeladásai miatt vizsgáltatta meg 1664-ben, vajon hány egykori Garai-birtok van még a család kezén, és Justh Judit Szelényi Lőrinc révén Újfalussy Anna sógornője volt. Justh Judit férje halála után, 1683-ban, majd új házasságkötése után, 1691-ben is királyi megerősítést kért Szelényi Lőrinc birtokaira, amit meg is kapott.[37] Az új férj Osztroluczky János volt, akitől már 1690-ben megszületett Judit lányuk. 1692-ben meghalt Garai Farkas utolsó sarja, így Justh Judit kérvényezte I. Lipóttól a család többi birtokát is.

A Szelényi-család címere. Szelényi János 1677-i pecsétjén azonban egy szálon 3 rózsa szerepel.[38]

1698-ban Osztroluczky János zálogba adta Keresztúr egyharmadát Forster Kristófnak, Csaba akkori birtokosának, aki így később megakadályozhatta, hogy Schweidler Jakab, ecseri birtokos megvásárolja a falut Osztroluczkytól.[39] Végül Osztroluczky Juditnak csak nagy nehezen sikerült tőle visszaszereznie jussát.[40] Podmaniczky I. János 1715-ben vezette oltárhoz Osztroluczky Juditot, és jutott ezzel Aszód mellett többek között Rákoskeresztúr birtokába is.[41] Innentől pedig már ismert a történet.[42]

Rákoskeresztúr birtokosainak címerei

Jelen cikkemmel igyekeztem bemutatni azokat az új összefüggéseket, amik alapján feltételezhető, hogy Rákoscsabához hasonlóan Rákoskeresztúr, illetve korábban Pósarákosa is Aba nembeli, illetve azzal rokon családok birtokában volt a XVII. században, illetve részben ebből következően a névadás idején (feltehetően a XI. vagy XII. században), így elképzelhető, hogy a két település névadói rokonok voltak. Jelenleg ugyanakkor mindez nem bizonyított, de remélem, hogy a fenti hipotézis hozzájárul a későbbi történeti kutatásokhoz akár bizonyítása, akár cáfolata révén.

[30] Karácsonyi János: A magyar nemzetségek a XIV. század közepéig, Bp., 1900, 33.
[31] Pauleczki Ferenc: Tolcsva története, Tolcsva Község Önkormányzata, Tolcsva, 1996, 23.
[32] Zelenák István: Az első „asszú szőlő bor", In: Borbarát, V. évf. 4. sz. (www.borbarat.com, 2013.03.24.).
[33] Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, A 57, Királyi Könyvek, 10. k., 1662.06.06., 789–802.
[34] Nagy Iván: Magyarország családai, 3., 1858. 332.
[35] Takács László – Kovács Zsolt: Vatta község története, Vatta Község Önkormányzata, Vatta, 2000, 43. (www.vatta.hu, 2015.09.03.)
[36] Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, A 57, Királyi Könyvek, 21., 1691.02.21., 113–114. és Bartók János: Rákoskeresztúr története, A kezdetektől 1800-ig, XVII. kerületi Önkormányzat, Bp., 1994, 32.
[37] Asztalos István: A Podmaniczkyak nyomában (Történeti ismertető mindenkinek – 2. rész), In: Aszódi Tükör, XIX. évf. 6. sz., 2007. június (www.aszod.hu, 2015.09.03.).
[38] Nagy Iván: Magyarország családai 6. k., 1860
[39] Puzsár Imre: Budapest XVII. kerület (Rákoscsaba, Rákoskeresztúr, Rákoshegy, Rákosliget) története 1950-ig, Rákoscsaba története 1950-ig, különös tekintettel a kül- és belterületek alakulására, Szakdolgozat, ELTE BTK, levéltár szak, 2008, 19.
[40] Bartók János: Rákoskeresztúr története, A kezdetektől 1800-ig, XVII. kerületi Önkormányzat, Bp., 1994, 35.
[41] Asztalos István: A Podmaniczkyak nyomában (Történeti ismertető mindenkinek – 2. rész), In: Aszódi Tükör, XIX. évf. 6. sz., 2007. június (www.aszod.hu, 2015.09.03.).
[42] Lásd: Puzsár Imre – Ádám Ferenc: Rákoskeresztúr politika-, társadalom- és gazdaságtörténete az újratelepüléstől a városegyesítésig, In: Rákoskeresztúr története, Rákosmenti Múzeumbarát Egyesület, Budapest, Rákoskeresztúr, 2013, 25-78.

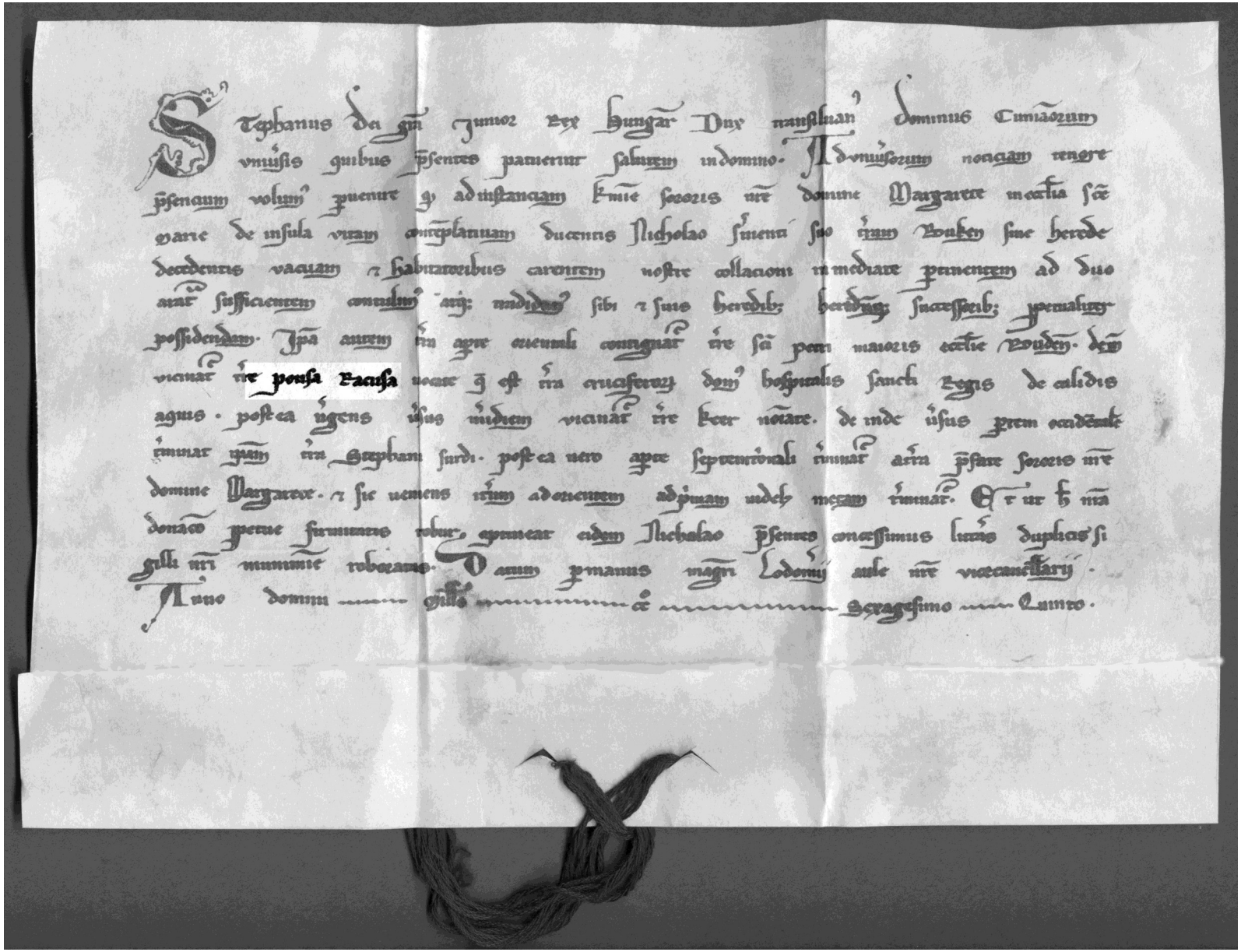

Rákoskeresztúr első említése V. István (akkor még ifjabb) király 1265. évi oklevelében Pousa Racusa néven.

Reitinger Ildikó
A helytörténet hálójában
Digitális irodalom a helyismereti kutatások szolgálatában
1. rész: Arcanum Digitális Tudománytár (ADT)

Az utóbbi évtized egyik legmeghatározóbb trendje a könyvtárak világában, hogy a gyűjteményükben őrzött hagyományos papíralapú anyagaik egy részét (vagy néhol egészét) elektronikus formába átültessék, és adatbázisokban, illetve más elektronikus megjelenésű dokumentumként a felhasználók számára elérhetővé tegyék. A digitalizálás feltételeit, a gépparkot, a szakképzett munkaerőt biztosítani nem tudó gyűjtemények pályázati forrás útján vagy saját költségvetésből külső cégeket bíztak meg erre a munkára. Cél az állományvédelem mellett a gyors, korszerű információhoz juttatás, könnyebb, pontosabb keresések elvégzése, melyek egy családfa vagy helytörténeti kutatás elengedhetetlen feltételei.

(A közgyűjtemények digitalizálását részletesebben a következő részben ismertetem a közgyűjteményi portál bemutatásakor.)

A kilencvenes évek közepén megalakult Arcanum Adatbázis Kft. az elsők között kezdte meg a lexikonok, gyűjteményes munkák, szakkönyvek, irodalmi alkotások, folyóiratok digitalizálását, majd adatbázisba rendezését, szerkesztését. Évről évre jelentette meg az elkészült anyagokat CD-ROM-on majd DVD-n. A könyvtári közönség a mai napig több mint kétszáz elektronikus dokumentumot használhat a kiadó jóvoltából. A helytörténethez kapcsolódva kiemelném a következőket:

- Királyi könyvek,
- A 16-18. századi vármegyei jegyzőkönyvek regesztái,
- Az 1715. évi országos összeírás,
- Buda és Pest történeti topográfiája,
- Budapest régi térképei,
- Kéziratos térképek az Országos Széchényi Könyvtár Térképtárából,
- A középkori Magyarország levéltári forrásai,
- A Magyar Királyság és társországainak térképe és névtára,
- Magyar nemes családok,
- A Magyar Nemzet hadtörténelme,
- Magyar néprajz,
- Magyarország katonai felmérései,
- Magyarország vármegyéi és városai,
- Magyar történeti életrajzok,
- Urbáriumok és összeírásokat a Magyar Országos Levéltárból.

Az Arcanum Adatbázis Kft. felismerte, hogy a DVD-k kora leáldozóban, a digitális irodalmat a világhálón keresztül kell elérhetővé tenni. Megnőtt az igény arra, hogy a nagy kapacitású szervereken tárolt elektronikus tartalmakat az adatbázisokban való keresést követően, eredeti formában akár saját gépről is elérjék a világ bármely pontján. A könyvtári állományban lévő CD-ROM-ok és DVD-k, valamint az ADT mára már 6 millió oldalnyi kulturális és tudományos tartalma ingyenesen elérhető a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár könyvtáraiban (Rákosmentén a Rákoskeresztúri Könyvtárban és a Rákoscsabai Könyvtárban), így a Központi Könyvtárban lévő Budapest Gyűjtemény olvasótermi gépeiről is.

Az adtplus.arcanum.hu oldalon a következő ismertetéssel találkozunk:

„Az ARCANUM Digitális Tudománytár egy interneten keresztül hozzáférhető, folyamatosan bővülő tudományos és forrás adatbázis, amely napi- és hetilapokat, a legfontosabb magyar szakmai folyóiratokat, periodikumokat teszi közzé kereshetően, a lehető legteljesebb formában. Az adatbázis kétrétegű PDF-formátumban jeleníti meg a tartalmakat. Ennek köszönhetően a felhasználó minden esetben az eredeti dokumentum hiteles oldalképét látja […] a találatok megjelenítését szűkíthetjük egy-egy kiadványra, téma- és évkörökre, lehetőségünk van szótávolsági keresésre, több szavas keresésre logikai operátorok használatával, használhatjuk az INDEX funkciót, ami az adatbázisban szereplő összes szó listáját mutatja meg nekünk. Keresésünk eredményét találati listába rendezve, rövid szövegkörnyezettel együtt látjuk, a találatokat pedig a program kivilágítja a szövegben is. Fontos, hogy a pontos oldalhivatkozások is mindig rendelkezésünkre állnak, így a digitális szöveg minden szempontból kiválthatja a ma már legtöbbször nehezen hozzáférhető papíralapú változatot. […] A dokumentum oldalak megjelenítése, letöltése előzetes regisztráció után és előfizetés ellenében lehetséges.”

A rendszer felhasználója korlátozás nélkül használhatja a rendszer keresőjét, szabadon böngészheti a dokumentumok tartalomjegyzékét. A PDF-ek megjelenítése előfizetés ellenében lehetséges.

Az előfizető jogosult a rendszert korlátozás nélkül, tetszőleges számú számítógépről használni, az adatbázisban keresni, az adatokat megtekinteni, az oldalakat lementeni, az saját eszközön tárolni, kinyomtatni, felhasználni, a jelszavát a vele egy háztartásban élőkkel megosztani.[1]

Az ADT az alábbi dokumentumok **teljes szövegét** tartalmazza mintegy 1,6 millió oldal terjedelemben:

Aetas 1985-2009, Belügyi Közlöny 1896-1953, Budapesti Szemle 1857–1940, Dunántúli Protestáns Lap 1890-1945, Egyetemes Philológiai Közlöny 1877–1948, Értekezések a történettudomány köréből 1867-1918, Ethnographia 1890–2008, Filológiai Közlöny 1955–2009, Fons 1994-2010, Földrajzi Értesítő 1951-2009, Hadtörténeti Közlemények 1888-2009, Huszadik Század 1900-1919, Jogtudományi Közlöny 1866 –1992, Katolikus Szemle 1887-1944, Közgazdasági Szemle 1877–2009, Levéltári Közlemények 1923-2008, Levéltári Szemle 1951-2007, Magyar Filozófiai Szemle 1957–2009, Magyar Könyvszemle 1876-2006, Magyar Nyelv 1905–2010, Magyar Nyelvőr 1872-2009, Magyar Szemle 1927-1944, Magyar Történelmi Tár 1855–1934Múltunk 1989–2010Néprajzi Értesítő 1900-2008Nyelvtudományi Közlemények 1862-2008, Pénzügyi Közlöny 1874-1948, Protestáns iskolai lap 1843-1919, Protestáns Szemle 1889-1945, Századok 1867-2009, Társadalmi Szemle 1931–1998, Városi Szemle 1908-1948, Vasárnapi Ujság 1854-1921.

[1] Az oldal részletes ismertetése PDF-ben: http://www.arcanum.hu/data/hirek/ProsiADTHun2014december.pdf

A feldolgozott állomány napról napra bővül egyre szélesebb tárházat kínálva a böngészésnek, tudományos kutatásainak.

Kedvcsinálónak egy példa: keresés az adatbázisban a **Rákoshegy** kifejezésre képekben:

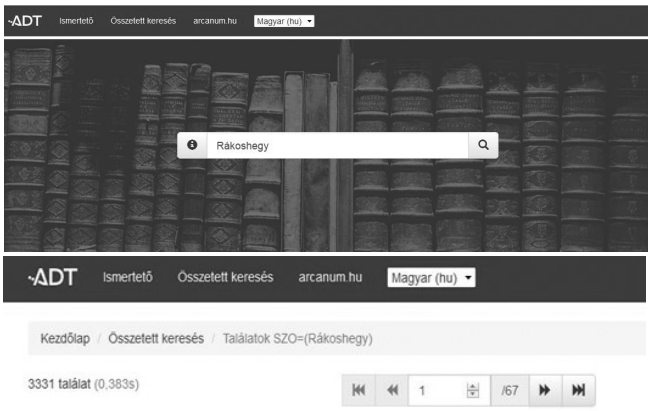

3331 találat

Szűkítési lehetőségek témakör szerint:

Szűkítési lehetőségek évkör szerint:

Szűkíthetünk még a feldolgozott hírlapok, folyóiratok szerint is:

A feldolgozott hírlapok, folyóiratok szerinti szűkítés további eredményei:

Budapesti cím- és lakjegyzék 1873–1928	1
Budapesti Hírlap 1887-1939	157
Budapesti Statisztikai Közlemények 1871-1943	172
Budapesti Telefonkönyvek 1906–1943	160
Corvina 1878-1950	1
Dokumenta Bartókiana 1964-1981	4
Dunántúli Protestáns Lap 1890-1945	1
Ethnographia 1890-2014	2
Építés-Építészettudomány 1969-1998	4
Értekezések a Természettudományok Köréből 1867-1895	1
Értekezések a történettudomány köréből 1867-1918	1
Földmívelési Értesítő 1890-1943	121
Földrajzi Értesítő 1951-2008	14
Földrajzi Közlemények 1873-2010	10
Fővárosi Közlöny, 1890-2005	97
Gazdasági, pénzügyi és tőzsdei kompasz 1925-1948	1
Hadtörténelmi Közlemények 1888-2009	8
A Hét 1957-1996	1
História 1979–2012	2
Hivatalos Közlöny 1893-1944	19
Honismeret 1972-2012	10
Honvédségi Közlöny 1894-1948	28
Honvédségi Szemle 1952-2013	1
Igazságügyi közlöny 1892-1948	10
Katolikus Szemle 1887-1944	2
A Kert 1895-1919	1
Kertészeti Lapok 1886-1933	2
Kertészeti Szemle 1929-1944	1
Közgazdasági Szemle 1877-2009	1
Központi Értesítő 1874-1949	41
Köztelek 1891-1944	84
Levéltári Közlemények 1923-2013	4
Levéltári Szemle 1951-2014	2
Magyar egyháztörténeti vázlatok 1989-2012	1
Magyar életrajzi lexikon	3
Magyar Mérnök és Építész Egylet Közleménye 1867-1943	5
Magyar Nyelvőr 1872-2009	2
A Magyar Természettudományi Múzeum évkönyve 1903-2010	6
Magyarok az első világháborúban	20
Magyarország tiszti cím- és névtára 1873-1944	59
Magyarország történeti helységnévtára	4
Magyarosan 1932-1949	1
Mikológiai Közlemények 1963-2013	15
Az MTA Közgazdaságtudományi Intézetének Évkönyve 1957-1964	1
Múltunk 1989-2010	7
Népszava 1873-2014	1189
Néptanítók Lapja 1868-1941	16
Nyírvidék 1867-1944	3
Pesti Hírlap 1888-1944	331
Pesti Napló 1908-1939	245
Pénzügyi Közlöny 1874-1948	43
Posta és Távirda Rendeletek Tára 1867-1948	65
Révai nagy lexikona	1
A Sajtó 1927-1947, A Sajtó Könyvtára 1-20.	2
Századok 1867-2014	3

Néhány érdekes találat:

209.

A m. kir. kereskedelemügyi miniszternek 43.752/1934. K. M. számú rendelete.

Rákoshegy község nyilt árusítási üzleteinek zárórája.

Az 1921 : XXXVII. törvénycikk 2. §-ában nyert felhatalmazás alapján a következőket rendelem.

1. §. Rákoshegy község területén azokat a nyilt árusítási üzleteket, amelyek túlnyomóan élelmiszerek — ideértve a fűszerféléket és a csemegét is — és állami egyedárusági cikkek árusítására vannak berendezve, továbbá a szatócsüzleteket és a vegyeskereskedéseket, úgyszintén a tejcsarnokokat, a cukorka-, sütő-, mészáros- és hentesüzleteket az 1934. évi október hó 1-től kezdődően 1935. évi március hó 31-ig este hét (7) órától reggel öt (5) óráig, ugyanezen időpontban a szombati napokon, valamint a husvét vasárnapját megelőző hat köznapon este nyolc (8) órától reggel öt (5) óráig zárva kell tartani.

2. §. Aki a jelen rendeletet megszegi vagy kijátssza, vagy annál közreműködik, amennyiben cselekménye súlyosabb büntető rendelkezés alá nem esik, kihágást követ el és az 1928 : X. törvénycikk értelmében pénzbüntetéssel büntetendő.

Budapesten, 1934. évi július hó 19-én.

Dr. Fabinyi Tihamér s. k.
m. kir. kereskedelemügyi miniszter.

Belügyi Közlöny 1933. 08. 05.

1921 december 13.

Titokzatos holttest a nádasban.

*

A holttest személyazonosságát még nem állapitották meg. — Rókák és varjak kikezdték a hullát. — Nyomozás nyilvánosság nélkül.

Rákoskeresztur lakosságát titokzatos eset foglalkoztatja. Rákoskeresztur-Rákoshegy határában egy nádasban *teljesen fölöszlásnak* indult holttestet találtak. A holttest zsebeiben *semmiféle irást nem találtak, ugy hogy a nyomozó hatóságok még azt sem tudják, ki a nádas halottja.* A körülményekből máris megállapitást nyert, hogy a nádasban talált embert minden valószinüség szerint *meggyilkolták* és a gyilkosság után a tettesek

mélyen becipelték a sürübe azért, hogy áldozatukat eltüntessék.

Az eset titokzatosságát növeli a nyomozó hatóságok titkolódzása is, mert ezideig még nem tartották szükségesnek, hogy a nádasban talált holttestről a nyilvánosságot értesitsék. Ha valamilyen büntett, akkor a gyilkosság bizonyára *a legnagyobb nyilvánosság elé való, mert a legtöbb esetben a sajtó közvetitésével a közönség érdeklődése vezeti nyomra a nyomozókat.*

A Mersc-nádas titokzatos holttestéről egyébként a következőket közölhetjük: Rákoskeresztur-Rákoshegy határában, közvetetlenül Eeser község mellett van az ugynevezett Mersc-nádas. Az ingovány Szebelédi István volt községi előljáró tulajdona. Szebelédi a napokban kocsin kiment a nádasba, hogy nádat vigyen haza. Amikor beljebb ment a sürübe, borzalmas látvány tárult a szeme elé. A nádasban holttest feküdt, a halott arcát nem látta, mert a viz elfödte. Szebelédi a holttest fölfedezése után gyors irammal visszahajtott Rákoskeresztúrra, hogy a hatóságokat értesitse. Rákos-

Népszava 1921. 12. 13.

szobában. — Itt irjuk meg, hogy a rákoskeresztúri csendőrörs egyik járőre Rákoshegy községben tettenérte Kovács József 30 éves román állampolgárt, temesvári lakost, amikor *a vasutállomás II. osztályu váróterméből az ingaórát ellopta.* Kiderült, hogy egész sereg betörést követett el. Átadták a pestvidéki ügyészségnek.

Népszava 1930. 08. 17.

ÁLTALÁNOS RÉSZ.

Engedélyokirat érvényének meghosszabbítása.

A *polgármester* f. évi október hó 8.-án 53.491/1940. V. szám alatt a következő határozatot adta ki:

A m. kir. kereskedelem- és közlekedésügyi miniszter úr az 1940. évi szeptember hó 17.-én kelt 89.498/X/1940. számú leiratával arról értesített, hogy a Kovács Mihály részére kiadott Rákoshegy és Budapest, továbbá Rákoshegy és Rákoscsaba-strandfürdő közötti útvonalon rendszeres autobuszjárat fenntartására jogosító engedélyokirat érvényét az 1942. évi december hó 31.-éig meghosszabbította.

Fővárosi Közlöny 1940. 10. 22..

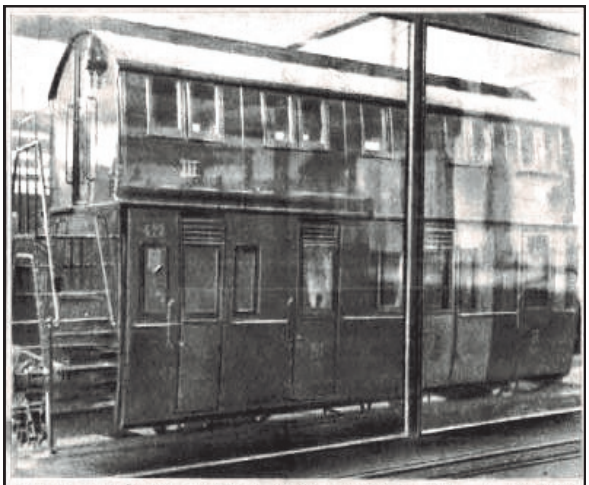

Amikor a MÁV-nak emeletes vasúti kocsija is volt. *A képünkön látható emeletes vasúti kocsi ma már csak üveg alatt őrzött ritkaság a Közlekedésügyi Múzeumban. Ezelőtt nyolcvan évvel még ilyen kocsi bonyolította le a forgalmat Budapest és Rákoshegy között. A különös vasúti kocsi emeletére a kocsi végén elhelyezett lépcsőn lehetett feljutni, a „földszinti" fülkék pedig külön-külön, egyenesen a szabadba nyiltak, csak egy hosszú lépcső futott előttük végig. (Eötvös felv.)*

Tolnai Világlapja 1942. 05. 27.

Egy, számunkra különösen érdekes találat:

MŰHELY TITKOK

Erdős Renée

Alig van magyar író, akinek olyan nagy olvasóközönsége lenne, alig van magyar író, akinek úgy kapkodnák a könyveit, mint Erdős Renéét. Asszonyíró ez az íróasszony, asszonyoknak ír és a sikereket tulajdonképpen mindig asszonyok csinálják, asszony a leghálásabb közönség és különösen hálásak azoknak az íróknak, akik, mint Erdős Renée is — azt tálalják eléjük, ami őket a legjobban és a legközelebbről érdekli.

Rákoshegy, Vadászkastély. Itt él, itt dolgozik Erdős Renée, itt írja regényeit, — hogyan írja?

*

Kiszámíthatatlan az, hogy egyik másik regényével mennyi ideig foglalkozik. A témákat, mint mondja, az élet készen hozza el, azokon nem kell gondolkozni, az élet tele van témákkal és lehetetlen azokat észre nem venni. A témát azután magában hordja, gondolkozik rajta, egyenlíti, pallérozza a főhősök útjait, vagy félreteszi, hogy évek után újra elővegye. (A Pándy György ifjúsága például huszonöt éves téma.) Ha azután néhány hónapos munka után a téma megírásra alkalmas lesz, kezdődik a tulajdonképpeni munka.

Erdős Renée délelőtt dolgozik nyolc órától egyig. Ilyenkor alig várja már, hogy az írógép mellé üljön, regényeit azonnal géppel írja, még pedig úgy, hogy kisebb javítások és simítások után nyomdába mehet. Hét-nyolc miniszteri oldalt ír tele minden délelőtt, közben sokat cigarettázik és ha valamilyen bonyolultabb vagy nem egészen kialakult részhez ér, rövid sétát tesz a kertben.

Erdős Renée írógépe mellett.

Egy órakor azután feláll végleg a géptől, délután sokat sétál, filozófusokat olvas és este az ágyban végigolvassa a délelőtti munka eredményét. Ilyenkor végzi el a szükséges javításokat és simításokat. Továbbszőni a regény meséjét nem tudja, csak ha előzően kialussza magát, rendszerint hat órakor ébred fel és nyolc óráig, amíg csak a gép mellé nem ül, a regény továbbépítésén dolgozik. Alakjait pontos kiszámítottsággal vezeti végig a regényen, bár nem csinál előzetes följegyzéseket és nem osztja fejezetekre a témát, de soha semmi kisiklást nem enged a figura életében vagy karakterében.

Ha a regénnyel elkészült, hallatlan szomorúság vesz rajta erőt, sajnálja, hogy el kell búcsúznia szeretett alakjaitól és félelem, hogy a regény nem olyan jó, mint ahogy a munka lázában hitte. Ez a félelem egyre erősödik és csúcspontját akkor éri el, amikor a hasáblevonatokat megkapja, hogy elvégezze a korrektúrát. Ilyenkor kétségbe van esve, hogy hiába dolgozott, az eredmény bizonyosan bukás. És hiába tudja, ismeri ezt a szokását, nem tud szabadulni tőle — regényei befejezése után elutazik, hogy az új benyomások, hangulatok elfeledtessék vele balsejtelmeit.

Valaha szerette, ha munkaközben rengeteg virág veszi körül, szerette, ha különféle illatok orgiáznak a szobájában, — ma csak napfényre van szüksége munkájához. Szobája a ház déli részén fekszik és állandó napsütésben írja regényeit. Ha borus az idő, nem is ül le az írógép mellé, de ha süt a nap, lelkesen dolgozik. Munkaközben nem szabad zavarni, csak akkor tud írni, ha rajta kívül senki sincs a szobában. Van egy nagyon régi fa-Buddhája, ez a kis szobor elkíséri minden útján, és ha dolgozik, ez a kis szobor a legjobb tanácsadója. Talán dolgozni sem tudna, ha Buddhája nem volna vele.

A napsütés, ami kellékévé vált Erdős Renée munkatechnikájának, valósággal végigárad művein. Sok mindent megmagyaráz a műhelytitok, hogy a népszerű írónő csak napfényes, derüs időben szereti regényalakjainak életfonalait szőni. Azt lehetne mondani, hogy Erdős Renée a modern Penelopé, aki napfénynél szorgalmasan szövi életmeséi szálait, de nincs szüksége rá, hogy alkonyattal fölfejtse az összeszőtt szálakat, mert ezeket a szálakat és szövevényeket a napfény éltető ereje tartja össze.

A napfény, az élet tükröződik vissza a napsugárban írt regényekből, amelyeket Erdős Renée fantáziája, élet- és emberismerete az olvasók számára megannyi élménnyé avat.

*

Erdős Renée műhelytitkai: Egyedül akar lenni, ha dolgozik, napfénnyel veszi körül magát és leghűbb munkatársa egy sok évszázaddal azelőtt fából faragott Buddha. *Ty.*

22

Az Erdős René Ház és a Rákosmenti Múzeumbarát Egyesület hírei

Az ERH pályázati sikere

Elnyerte a szakmai döntnökök tetszését az Erdős Renée Ház állandó kiállítása helytörténeti termének felújítására írott forgatókönyv, amit a kerületi Önkormányzat nyújtott be. A megvalósításra 2 millió forintot nyert a Ház. A pályázaton az Intézmény számára lehetséges maximális, 4 millió forintos költségvetés lett megjelölve, aminek a felét kapta meg. A költségvetés hiányzó másik felét, 2 millió forintot az Önkormányzat biztosította, amit ezúton is köszönünk.

A megújuló kiállítási terem egyik „központi" eleme a tervek szerint egy II. világháború előtti, névtáblás kerékpár lesz. Természetesen az szolgálna legnagyobb örömünkre, ha a szóban forgó biciklit Rákosmentéről tudnánk beszerezni, és esetleg még az egykori tulajdonosáról is rendelkezésre állna némi információ, ezért kérjük Tisztelt Olvasóinkat, hogy amennyiben egy ilyen kerékpár fellelhetőségéről van tudomásuk, azt jelezzék szerkesztőségünk elérhetőségein, amik megtalálhatók az újság impresszumában.

Az Egyesület Tisztújító Közgyűlése

2015. június 20-án került sor Egyesületünk tisztújító Közgyűlésére. A Közgyűlés elfogadta az Egyesület alapszabályának módosítását, amire az új Polgári Törvénykönyv előírásai miatt volt szükség. A módosított alapszabály a Fővárosi Törvényszék jóváhagyása után lép életbe. A Közgyűlés megválasztotta továbbá az Egyesület új tisztségviselőit is. A Közgyűlés Puzsár Imrét az Egyesület elnökévé, Reitinger Ildikót az Egyesület titkárává, Szanyi Dezsőt, Lakatos Bálintot és Szelepcsényi Sándort az Egyesület elnökségi tagjaivá, és Bényász Lászlónét az Egyesület pénztárosává választotta. Mivel az alapszabály módosítása érinti a tisztségviselőket is, ezért Szelepcsényi Sándor csak a módosított alapszabály életbe lépéséig tölti be tisztségét, ugyanekkor Puzsár Imre elnökségi taggá válik. A módosított alapszabály értelmében az Egyesület ügyvezetését az Elnökség látja el, amely tagjai közül maga választ elnököt. Az Egyesület újonnan megválasztott tisztségviselőinek megbízatása 2017. június 19-ig szól.

Megalakult a Rákosmenti Múzeumi Estek új szerkesztősége

2015. augusztus 6-i ülésén az Elnökség elhatározta a Rákosmenti Múzeumi Estek új szerkesztőségének megalakulását a következő tagokkal: szerkesztő és képszerkesztő: Ádám Ferenc, olvasószerkesztő: Lakatos Bálint, tördelő: Szelepcsényi Sándor, főszerkesztő: Puzsár Imre. Az új szerkesztőség az eddigiekhez hasonlóan továbbra is várja tudományos jellegű helytörténeti tanulmányok és forrásközlések, valamint a Rákosmentéhez kapcsolódó kötetek könyvismertetőinek kéziratait. A további feltételek és szerkesztőségünk elérhetőségei megtalálhatóak lapunk impresszumában.

Kiadja a RÁKOSMENTI MÚZEUMBARÁT EGYESÜLET
ISSN 2064-2970
Szerkesztőbizottság:
Ádám Ferenc, Lakatos Bálint, Szelepcsényi Sándor
Főszerkesztő:
Puzsár Imre
Szerkesztőség:
1174 Budapest, Báthori u. 31.
Tel.: 36-1-258-4693
E-mail: erh@erdosreneehaz.hu
Lapterv: Novák Fanni
Ingyenes terjesztésű lapunk megtalálható az Erdős Renée Házban, illetőleg Budapest XVII. kerületének kulturális intézményeiben.
E szám kiadását támogatta:
Budapest Főváros XVII. ker. Rákosmente Önkormányzata
X. évfolyam 3. számának szerzői:
Ádám Ferenc történész-muzeológus
Puzsár Imre levéltáros
Reitinger Ildikó helyismereti könyvtáros
A címlapon szereplő kép:
V. István király oklevele 1265-ből

RÁKOSMENTI MÚZEUMBARÁT EGYESÜLET

A Szerkesztőség címére várjuk legfeljebb 25000 karakter terjedelmű, doc formátumú tudományos jellegű helytörténeti tanulmányok és forrásközlések, valamint a Rákosmentéhez kapcsolódó kötetek könyvismertetőinek kéziratait. A főszöveghez kapcsolódó hivatkozásokat lábjegyzetekben kérjük elkészíteni folyamatos, arab számozással. Az illusztrációkat külön, xls, tif, jpeg, illetve pdf fájlokként kérjük megküldeni. Kérjük, hogy csak olyan illusztrációkat küldjenek, amelyek felhasználása nem ütközik jogi akadályba. A Szerkesztőségnek megküldött kéziratok megjelentetésére nem vállalunk kötelezettséget. A beérkezett kéziratokért honoráriumot nem áll módunkban fizetni.